

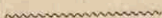
Over zending-methode, of hoe behoort het Evangelie door zendingen verkondigd te worden? : drie voorlezingen.

<https://hdl.handle.net/1874/354983>

OVER ZENDING-METHODE,

OF

hoe behoort het Evangelie door zendelingen
verkondigd te worden?

(DRIE VOORLEZINGEN.)

II.

In onze vorige bijeenkomst heb ik getracht in eenige tafereelen u voor te stellen:

α. Hoe de staatkunde de verbreiding van het Christendom tot voorwendsel kan nemen, om hare heerschzuchtige bedoelingen te bereiken; maar ook hoe de Christen, al ijvert hij voor eene kerk, zich voor eene verdrukte bevolking in de bres kan stellen. Naast het ruwe krijgsgeweld en den gouddorst der Spanjaarden in Amerika vertoonde zich de mannelijke houding der Dominicaner zendelingen en de onbezweken ijver van den edelen DE LASCASAS.

β. De geestdrift in een' wijsgeerigen ridderlijken geest gewekt door den invloed van het woord: » wat baat het den mensch, of hij de gansche wereld gewint en schade

lijdt aan zijne ziel?" en de daaruit geboren zelfopofferende methode van een' XAVERIUS.

c. Het gevaar, voortspruitende uit plooijen en schikken, zoo al niet voor den man van kracht en talent, dan toch voor zijne slaafsche navolgers: de accommodatie-methode van ROBERTUS DE NOBILI en latere Jezuiten.

d. Den invloed van den zendeling doorkneet in de taal en het volksleven der inlanders op de aesthetische vorming. Maar ook het onvoldoende van dit standpunt tot het leggen van een' vasten grondslag voor het Christendom: de methode van een' BESCHT.

e. Eindelijk schetste ik u de methode van een' ZIEGENBALG, waarin zelfopoffering, taal- en volksstudie met tegemoetkomen aan vreemde zeden en gewoonten, gepaard gingen aan het vooropzetten van den Bijbel; en hoezeer ik de schrift, als gedenkstuk van den zendingarbeid, aan gevestigde gemeenten wilde zien overgeleverd, mogt ik niet nalaten te wijzen op het bedenkelijke van bijbelvertaling door mannen, die zich niet met de taal en het volk als vereenzelvigd hebben, — op een tijdstip, dat het volk nog niet in staat is de hooge waarde te vermoeden van deze kenbron der waarheid voor den Christen.

Ik vind aanleiding op dit laatste met enkele woorden terug te komen. Naar mijne voorstelling behoort de zendeling zijne kennis van het Evangelie uit de Schrift te putten. Deze zij en blijve zijn studieboek, de bron waaraan hij zich laaft, het kompas, dat hem tot veiligen gids verstrekt. Zijne woorden, zijne daden, zijn gansche gedrag moeten strekken om de blijde boodschap

des heils aangenaam te maken onder de volken, tot welke hij gezonden wordt; maar deze opleiding van het volk nadert haar einde, wanneer de zendeling aan gemeenten het geschreven woord kan overhandigen, dat dan op nieuw voor hare eigen' voorgangers in de eerste plaats, en voorts ook voor hare leden tot gids, tot kompas, tot lakenis kan verstrekken op den weg van geestelijke ontwikkeling.

Ik hoop vooral hierin door u wel begrepen te zijn. Ik schat het gebruik van den Bijbel voor eenigszins gevestigde gemeenten uit de Heidenen hoog, maar ik maak ernstig bezwaar, om het zendingwerk met bijbelvertalingen te beginnen.

Thaus ga ik verder.

Met ZIEGENBALG had ik van de Halleische zending willen afstappen. Ik zou dan echter te kort gedaan hebben aan mijne taak. Eén man nog van dat genootschap voegt geheel in mijn bestek, als de vertegenwoordiger eener onnavolgbare methode, die niet anders kan worden aangeduid dan als het uitvloeisel eener eenige persoonlijkheid. Ik heb dien man slechts te noemen, om op uwe instemming te kunnen rekenen.

CHRISTIAAN FRIEDRICH SCHWARTZ was een van die eenvoudige, maar ook hoogst degelijke mannen, die getoond hebben, wat de ware zendeling vermag, op wien in volle mate van toepassing is: gij zijt » een koninklijk priesterdom."

Hij, die even als de overige halleische zendelingen stil voortwerkte in de gemeente en in de school, zich voorts met ijver en talent toelegde op taalstudie, en

ook zijn werk maakte van bijbelvertaling, trok desniettemin de aandacht van de grooten dezer aarde. Nu eens geroepen, om als bemiddelaar te dienen tusschen het britsche gouvernement en den geduchten HIDER ALI; dan om herhaaldelijk eene geheele bevolking, door zijne tusschenkomst tegen den hongerdood te beveiligen; door den radja van Tanjore tot voogd van zijn' opvolger benoemd, en verstandig genoeg, om de opdracht te weigeren, omdat hij buiten de gelegenheid was, den jongeling onder zijn toezigt te nemen, mogt teregt door een' engelsch' schrijver van hem gezegd worden: » De kennis en braafheid van dezen onberispelijken zendeling heeft het karakter der Europeanen vrijgemaakt van den blaam van algemeene verdorvenheid. »

Een enkele trek uit het rijke leven van dezen zendeling kan ik u niet onthouden. SCHWARTZ was in aanraking gekomen met zekeren indischen roofstam, de kollaries. Te vergeefs had de engelsche regering (de compaguie) getracht aan hunne plundertogten een einde te maken door het afzenden van eene afdeeling cipays (inlandsche soldaten). Men verzocht SCHWARTZ, het zijne daaraan te doen. Hij weet de opperhoofden voor zich te doen verschijnen, en beweegt hen, de gestolen goederen terug te geven en zich schriftelijk te verbinden, om hun dievenhandwerk te laten varen. Acht maanden hielden zij hunne belofte; maar toen vervielen zij weder gedeeltelijk in hun oude misdrijf. Maar de invloed van SCHWARTZ bleef zoo groot, dat verscheidene van hen om onderrigt verzochten en zich lieten doopen.

Na vermaande hij hen nog eens van stelen af te zien, en liever hunnen grond te bebouwen. Zij deden dit, en slaagden uitnemend. Hij prees hen; » maar, » zeide hij, » nu blijft u nog één ding te doen: betaalt uwe belastingen vrijwillig, en wacht niet, tot dat gij daartoe gedwongen wordt. » Zij gehoorzaamden. Doch een deel van den stam, dat nog heidensch gebleven was, verzette zich tegen de overigen, en dreigde het Christendom uit te roeijen. Na eene spanning van eenige maanden gaven ook dezen toe, en beter dan ooit werden de akkers bebouwd. Nu wist SCHWARTZ te bewerken, dat hun door de compagnie geld werd voorgeschoten, om hunne vervallen waterleidingen te herstellen, en de goede man had, nog kort voor zijn verscheiden, de blijdschap, dat ten gevolge van dien maatregel de oogst verviervoudigd werd.

Deze feiten kregen in Engeland eene meer dan gewone bekendheid. De beroemde WILBERFORCE had in 1793, bij gelegenheid van de hernieuwing van het octrooi der Oost-indische compagnie eenige voorstellen bij het parlement ingebracht, ter bevordering van het Christendom in Indië. Dat die voorstellen verworpen werden, had zijne goede zijde, daar het Christendom, dat WILBERFORCE bedoelde, nog te zeer in het keurslijf der engelsche bisschoppelijke kerk beklemd zat, om op den duur geest en leven onder Heidenen te kunnen wekken. Doch dit neemt niets weg van het edele van WILBERFORCES bedoelingen, nog ook iets van het weinig voldoende der gronden, waarop zijne voorstellen werden afgestemd. Daartoe behoorde wat was

aangevoerd door MONTGOMERY CAMPBELL, die als secretaris van sir ARCHIBALD CAMPBELL in Indië had gediend; aldus: eene specialiteit. Deze had de heidenbekeering eene dwaasheid genoemd, en uit zijne ervaring een krachtig bewijs tot bevestiging van deze stelling aangevoerd. »De heer SCHWARTZ,» zoo sprak hij, »die terecht zeer hoog staat aangeschreven, heeft geen reden, om zich op de zedelijkheid zijner bekeerlingen te beroemen, daar zij van wege hunne uitspattingen tot spreekwoord geworden zijn. Mij valt hier een afdoend voorbeeld in. Toen de zendeling eens uren lang tot deze kaste van proselieten gesproken had over het afschuwelijke van den diefstal, en in het vuur zijner rede, wegens de warmte, zijn' halsdoek had afgedaan, werd hem deze met een' gouden gesp daaraan, door een lid van deze dengdzame en verlichte vergadering ontstolen. En onder zulk een geslacht vond de leer der zendingen nog wel gehoor; maar mannen van de hoogere kasten zouden de gedachte zelfs om de godsdienst hunner vaders te verzaken verfoejen.»

De redevoering werd in de dagbladen opgenomen, en zoo vond SCHWARTZ gelegenheid den volksvertegenwoordiger openlijk te wederleggen. En waarop kwam nu de effectmakende anecdote neer, die welligt een »hear! hear!» (luister! luister!) zal hebben uitgelokt? Dus schrijft SCHWARTZ: »Toen ik vóór ongeveer 17 jaar te Tritschinopoli woonde, bezocht ik op zekeren tijd de gemeente te Tanjore, en kwam op weg daarheen, zeer vroeg in den morgen in een dorp aan, dat bewoond werd door kollaries, eene beruchte dievenbende;

reeds de naam kollari, of beter kallar, beteekent dief. Deze kollaries gaan des nachts op roof uit, en drijven runderen en schapen weg, en nemen meê wat zij maar vinden kunnen, en voor het straffeloos plegen van deze geweldenarijen betalen zij den radja 750 pagoden (circa f 2500).

» In een van deze dorpen aangekomen, deed ik mijn' halsdoek af, en legde dien op eene zodenbank neder. Terwijl ik iets verder ging, om naar den man te zien, die mijn goed droeg, verloor ik den halsdoek uit het oog, en eenige knapen namen dien intusschen weg. Toen de inwoners kennis kregen van dezen diefstal verlangden zij van mij, dat ik die knapen gevangen zou zetten, en hen zoo zwaar zou tuchtigen als ik maar wilde. Maar dat wilde ik niet, omdat ik deze kleinigheid de moeite niet waard achtte. Dat deze knapen stelen, is niet te verwonderen. Al de inwoners van dit dorp waren heidenen; er was niet één christen huisgezin..... De gesp werd mij dus niet door een' christen ontstolen. Ook preekte ik daar niet, laat staan twee uren achtereen, zoo als de heer CAMPBELL zegt. Ik sprak niet eens met iemand," enz. De brief is te lang, om dien thans verder mede te deelen. Maar genoeg: het parlamentslid verontschuldigde zich met de verklaring, dat het dagblad zijne woorden niet juist had weder gegeven; daarmede uit. En SCHWARTZ ging intusschen voort, als een volgeling van zijn' grooten Meester goed te doen, waar hij kon.

De Oost-indische compagnie, die waarlijk niet zendinggezind was, liet in 1807, negen jaren na zijn'

dood, te Madras, een prachtig gedenkteeken voor SCHWARTZ stichten, waarvan het breede opschrift luidt als volgt: » Gewijd aan de nagedachtenis van den eerwaardigen FREDERIC CHRISTIAN SCHWARTZ, wiens leven een onafgebroken streven was om het voorbeeld na te volgen van zijn' gezegenden Meester. Werkzaam als protestantsch zendeling van de deensche regering, en tevens van het engelsche genootschap ter bevordering van christelijke kennis, ging hij gedurende een tijdperk van 50 jaren » rond, goed doende", openbarende voor zichzelf de meest volkomene onthouding van tijdelijke bedoelingen, maar elke gelegenheid aangrijpende, om zoowel het tijdelijk als eeuwig welzijn van anderen te bevorderen. In hem vertoonde zich de godsdienst niet met somber gelaat of afkeurenden of stroeven blik, maar in bevallige gedaante en rustige waardigheid." Dan volgt eene breede opsomming van het vele goede, door SCHWARTZ verrigt, waarvan ik u iets noemde. En het slot van het opschrift luidt dan: » Hier werden de laatste 20 jaren van zijn leven besteed aan de opvoeding en het onderwijs van kinderen, (vooral van behoeftige ouders), die hij gratis onderhield en onderwees; en hier was het, dat hij op den 13den Februarij 1798, omringd door zijne pleegkinderen en in tegenwoordigheid van verscheidene zijner bedroefde broederen, die hij smeekte, de godsdienst tot het voorname doel van hunnen arbeid te maken, en, terwijl hij met zijn' laatsten ademtogt Gods zegen over hun werk afsmeekte, zijne waarlijk christelijke loopbaan besloot, in het 72ste jaar zijns levens. De

Oost-indische compagnie, verlangende de nagedachtenis van zulk een bij uitstek verdienstelijk man te vereeuwigen, en dankbaar voor de openbare weldaden, die door zijnen invloed werden tot stand gebracht, heeft dit gedenkteeken doen oprigten, in het jaar 1807."

Zoo werd SCHWARTZ gekanoniseerd, niet door een pauselijk conclave, maar door de Directeuren van een handelsligchaam, dat de bestuursdaden van een' CLIVE en HASTINGS had goedgekeurd. Maar terwijl deze stichters van het gezag der Engelschen in Indië de afkeuring van hunne daden door de engelsche kroon niet konden ontgaan, en aan de gestrengheid der regtbanken niet of naauwelijks ontkwamen, is welligt nog nooit iemand opgekomen tegen den lof en de eer, ook door inlandsche vorsten toegekend aan den zendeling FREDERIK CHRISTIAAN SCHWARTZ, den vredebode en vredestitcher.

Konden wij menschen oorzaken en gevolgen altijd in verband brengen met de feiten, die voor oogen zijn, hoezeer zou dan niet ons oordeel over vele zaken gewijzigd worden! Welk een' anderen blik zouden wij slaan op de geschiedenis van ons geslacht! Voor zoover wij het bij onze kortzigtigheid nog vermogen, leeren wij wel in de eerste plaats den dag der kleine dingen niet te verachten. Een hofprediker te Kopenhagen vestigde de aandacht van zijnen vorst op de geestelijke behoeften van eenige zijner onderdanen in verre landen.

En uit Denemarkens hoofdstad komt eene roepstem naar Halle over om evangelieboden. Ziedaar één draad. Een vroom man kan zich niet vereenigen met het steile orthodoxisme van zijn' tijd, en houdt bijbellezingen voor studenten, maar gaat ook voort met inrigtingen tot stand te brengen, die voor de toekomst weldadig op zijn volk kunnen werken, en onder deze bekleedt eene eerste plaats het paedagogium te Halle. Een tweede draad. Aan het begin en aan het uiteinde der beide draden liggen oorzaken en gevolgen. Maar beide draden worden weer in een gestrengeld tot een nieuw geheel: FRANCKE te Halle leert op zijne beurt den nood der Heidenen gevoelen; een der kweekelingen van zijn paedagogium wordt met geestdrift bezielde voor de groote taak der christenheid; deensche en duitsche wenschen en bedoelingen loopen zamen tot een schoon geheel, de evangelische zending der Broedergemeente.

De kweekeling van het paedagogium te Halle, die als stichter van dat werk kan beschouwd worden, was de graaf VON ZINZENDORF UND POTTENDORF, gewoonlijk alleen als ZINZENDORF in de geschiedenis vermeld.

In 1700 geboren, was hij van 1710-1716 kweekeling van het paedagogium. FRANCKE's opgeruimdheid en zijn vast geloof onder zware beproevingen, de gelegenheid om in zijn huis dagelijks berigten uit het Godsrijk te vernemen, getuigen uit allerlei landen te spreken, zendelingen te leeren kennen, verjaagden en gevangenen te zien, versterkten den ijver des jongelings voor de zaak van den Heer, dien hij zijnen Heer mogt

noemen. Het bezoek van den heidenapostel ZIEGENBALG met een' gedoopten Malabaar in het jaar 1714 liet een' diepen indruk bij hem achter. In het volgende jaar, dus op 15jarigen leeftijd sloot hij met zijn' vriend FRIEDRICH VON WATTEVILLE een verbond ter bekeering van zoodanige heidenen, als waaraan niemand zich gelegen liet liggen, door werktuigen, die God hun zoude aanwijken. O, men versmade de jonkheid niet! Men achte niet onverschillig wat zaad in jeugdige harten gestrooid wordt!

Eerst in 1731 schijnt ZINZENDORF bij zijn bezoek te Kopenhagen meer bepaald het oog op de zending gevestigd te hebben. Toen hij daar uit den mond van een' neger van het eiland St. Thomas den beklagenswaardigen toestand der slaven vernam, en dat diens zuster en andere negers naar kennis van God verlangden; toen hij daar twee gedoopte Groenlanders ontmoette, maar ook vernam, dat de 10jarige arbeid van een' EGEDE in Groenlands barre gewesten, wegens gebrek aan geldelijke ondersteuning te gronde zou gaan; toen wakkerde in hem de sluimerende ijver op, en naauwelijks was de graaf op zijne goederen en in de gemeente te Herrnhut teruggekomen, of hij gaf aan de gedachten, die daar reeds lang bestaan hadden bezieling, en reeds den 13^{den} December 1732 zette de eerste hernhutsche evangelieboden op St. Thomas voet aan wal. Het ligt geenszins op mijn' weg, u ook maar eene schets te geven van de uitgebreide werkzaamheden dezer broederschap op het gebied der zending. Het is genoeg bekend, hoe zij zich

in West-Indië, op Groenland, in Labrador, aan de kust van Guinea, in het Kaapland, in Oost-Indië achting en liefde verworven heeft bij inlanders en Europeanen. Veel heeft daartoe bijgedragen hare stille, nederige werkzaamheid, de opofferende liefde harer leden, maar niet het minst hare voortreffelijke organisatie. En om deze te leeren kennen, moeten wij een' blik slaan in het gemeentelven der Hershutters. Ik tracht daartoe weër een enkel bloot geschetst tafereel voor u op te hangen.

Het jaar 1731 was een merkwaardig tijdperk van het hoogst merkwaardige leven van ZINZENDORF. Het treft gelukkig, dat ik u bij dat jaar slechts behoef te bepalen, om reeds veel op te merken, dat tot ons doel leidt.

Eene beschuldiging door de orthodoxe partij tegen den graaf ingebracht, als jaagde hij naar werkheiligheid, werd door een' van de opzieners der gemeente wederlegd, o. a. op de volgende wijze: »Hoe ernstig de graaf ook is op het punt van heiliging, zoo als zij, die hem het beste kennen met de meeste zekerheid getuigen kunnen, zoo is toch geen zweem bij hem van de gedachte, dat hij daarmede het minste bij God zou kunnen verdienen of daardoor eenige zaligheid zou kunnen verwerven....» »Niettegenstaande hij den Heer JEZUS dient met alle trouw en zonder loon te zoeken, zoo heeft hij toch geen' anderen grond voor zijne hoop op zaligheid, dan JEZUS CHRISTUS en de in hem aangebodene genade. Hij acht alle voorregten van onberispelijken wandel, verstand, geleerdheid

benevens alle overige bekwaamheden met den Apostel voor schade en drek tegenover de alles te bovengaande kennis van JEZUS CHRISTUS."

Uit deze verdediging is het standpunt van de Herrnhutters tegenover het orthodoxisme af te leiden. In vele opzichten is zij de uitdrukking van het Piëtisme dier dagen.

Intusschen moest ZINZENDORF zelf te velde trekken tegen het mysticisme, dat bij een deel der gemeente ingang begon te vinden, en waarheen het lijdelijke en alles vergeestelijkende christendom van de broeders, maar vooral van ZINZENDORF zelven wel neigde.

Om nu te bewerken, dat alles steeds eenvoudiger en kinderlijker toe zou gaan, gaf hij in overweging dagelijks gelegenheid te openen tot openlijk gesprek, waarbij aan ieder de vrijheid verleend werd, mondeling of schriftelijk of ook door een' anderen broeder de stof op te geven, waarover hij eenige opheldering verlangde, waarbij het dan aan een ieder vrij stond zijne gedachten te zeggen, bedenkingen in te brengen, twijfel uit te spreken, enz. Zoo geschiedde het dan ook; en SPANGENBERG, de biograaf van ZINZENDORF verzekert, dat het schoon en stichtelijk was, de met schrift en ervaring overeenkomende uitingen der broeders te hooren over de inkomende vragen aangaande gemoedszaken.

Hier lag de weg open voor de bevindingsrigting, die in hare uitersten al niet minder gevaarlijk is dan het mysticisme.

De inrigting der gemeente was nog niet zoo als de

graaf wenschte, en er kwamen ook klagten daarover in. De vraag was, of men de ingevoerde kerktucht niet moest laten varen, en zich niet diende te schikken onder de luthersche kerkregelen. In eene vergadering van oudsten werd dit punt in het breede besproken, »en eindelijk,» zegt SPANGENBERG, »kwam men zoo ver, dat men het kinderlijk besluit nam, de zaak aan de beslissing van den Heiland over te laten. Diensvolgens werden twee loten gemaakt; het eene luidde, naar I Cor. IX: 21, »Wordt dengenen, die zonder de wet zijn, zonder wet, daar gij toch niet zonder wet zijt voor God, maar in de wet van Christus; opdat gij hen, die zonder de wet zijn, zoudt winnen.» Het andere lot was 2 Thess. II: 15. »Zoo dan, broeders! staat en houdt de inzettingen, die u geleerd zijn.» Nadat men nu overeengekomen was, dat het eerste lot voor de toetreding tot de luthersche gemeenschap, het tweede voor het behoud van het bestaande zou beslissen, werd een hartelijk gebed gedaan, en daarop werd het lot getrokken door het bijna vierjarig zoontje van ZINZENDORF. Toen de beslissing in den zin des behouds uitviel, werd aan den graaf opgedragen de zaak in de gemeente te ontvouwen, en deze, nu volkomen verzekerd van de rigting, waarin men behoorde voort te streven, deed dit aanstonds met bijzonderen nadruk en opgewektheid.

Om de leden steeds nauwer aan elkaâr te verbinden, werd besloten, elke maand het H. Avondmaal te vieren, waaraan een grondig onderzoek van hart en wandel moest voorafgaan. En dit laatste werd gemak-

kelijker gemaakt door de toen reeds bestaande kooren, bijzondere kringen, voor jongelingen, voor jonge dochters, voor gehuwden, en deze weder verdeeld naar de min of meer geestelijke opvatting van den huwelijksband, voor weduenaars, voor weduwen, ja zelfs voor kinderen; maar deze laatsten onder geleide van hunne ouders.

Ook aan wondergenezingen ontbrak het in dit jaar niet, waaromtrent de graaf echter groote behoedzaamheid in acht nam.

De kerktocht werd streng toegepast, waarbij ZINZENDORF eigenaardig te werk ging. Jegens grove overtredders toch was hij zeer toegevend, omdat die gemakkelijk tot inzicht van hunne verkeerdheid konden komen. Zeer scherp was hij tegen eene hoogmoedige gedachte, een ligtzinnig woord, een' wulpschen blik, ontevredenheid jegens anderen, sporen van nijd, enz.

Nu was het te midden van deze en dergelijke beoefeningen, op een' tijd, dat het voor ZINZENDORF nog gansch niet duidelijk was, of hij zich voor goed aan de broedergemeente verbinden zou, dat hij zijne reis naar Kopenhagen ondernam, met het voornemen, zich in dienst te begeven van koning CHRISTIAAN VI. Door dezen en door verscheidene aanzienlijke Deenen werd hij met de grootste onderscheiding ontvangen. Herhaaldelijk werd hij door den koning bij zich genoodigd; en deze omhing hem de Dannebrogsoorde. Men zou haast meenen, dat deze eer den graaf te veel was; niet zonder groote aarzeling had hij zich die laten welgevalen; kort daarna vertrok

hij, om op zijne goederen in de gemeente zijnen tijd beter te besteden, dan hij aan het hof had kunnen doen. Daar wachtte hem veel werk, want men had zich reeds gewend, den graaf in alle belangrijke zaken te raadplegen.

Op 23 Julij 1731 was de grootste vergaderplaats te Herrnhut bijna te klein voor het getal der hoorders. ZINZENDORF zou, als naar gewoonte, verslag doen van zijne reis. Toen hij kwam aan de ontmoeting met den neger en met de gedoopte Groenlanders verkreeg zijne taal eene meer dan gewone bezieling. Hij sprak over den nood der Heidenen; en de harten van twee jongelingen in de vergadering werden brandende. Den Heer onder de heidenen te dienen, zoo sprak ieder hunner bij zichzelve, welk eene heerlijke roeping! Zonder van elkander te weten bragten zij ieder den nacht in overpeinzing en gebed door, en toen zij elkander op den volgenden dag hunne hartsgeheimen openbaarden, want zij waren vrienden, toen bleek hun, hoe naauw zij geestelijk verbonden waren, hoe eene en dezelfde gedachte hen bezielde had. Zij kwamen overeen, dat een van hen, eenen brief in beider naam aan den graaf zou schrijven, en deze liet dien brief in eene avondzangstonde voorlezen. Met minachting zagen de oudsten op die jonge mannen neder; maar anders was het gevoelen van den graaf. Had God hen voor de zending bestemd, zoo zou het gewijde lot dit aanwijzen. Werkelijk was het lot een' hunner gunstig; de andere moest achterblijven. Beiden hadden volkomen vrede met den uitslag.

Heb ik nog meer aan te voeren, om u te doen gevoelen, hoezeer de methode bij de broedergemeente van die der andere genootschappen moet verschillen? Op den voorgrond stond bij hen: eene volkomen overgave van ieder lid aan de uitspraken in de gemeente door gebed en lot verkregen, voorts volkomen gehoorzaamheid aan den wil der broeders, die als uitspraak van den Heer behoorde te gelden, en daarom ook bij alle ervaringen volkomen volharding en onbezweken geduld bij de volvoering der opgelegde of opgenomen taak. Eer bij de menschen, genot en wat dies meer zij had voor hen geen waarde. Leven en vrijheid bragten zij gaarne ten offer. Kon de slaaf niet anders tot Christus gebracht worden, welnu ook de slavernij konden zij zich getroosten, uit liefde tot hunnen Heer en tot hunne medemenschen.

Er is iets aantrekkelijks in zulk eene volkomen overgave. Is zij het, die men in den zendeling op hoogen prijs moet stellen? Is zij welligt onmisbaar in den man, die zich aan de evangelieverkondiging onder de heidenen wijdt? Zonder hare waarde te miskennen, meen ik beide vragen ontkennend te moeten beantwoorden. Ik zie in de Apostelen eene andere geestdrift, die van meer geestkracht, meer frischheid getuigt. Boven lijden, dulden, volharden, hoe voortreffelijk ook, staan het krachtig handelen, moedig spreken van den krijgsknecht van Christus, die toegerust is met de volle wapenrusting Gods. Ik vergeet niet, dat de Hernhutters zich in vele opzigten goede krijgsknechten van Christus betoond hebben, maar

daarom mag ik toch het lijdelijke in hunne methode niet aanbevelen.

Het verdient opmerking, dat de Broedergemeente is blijven werken in Groenland, waar hare zendelingen het klimaat wisten te tarten, en onbezweken volharding betoonden in hun bekeeringswerk; onder de slaven in West-indië, waar klimaat en volkplanters hun tegen waren, doch waar zij eene menschelijke behandeling van den neger, in het welbegrepen belang van den planter, wisten te verwerven; in Zuid-afrika onder de Hottentotten, door een deel der Europeanen naauwelijks als menschen erkend; en dat zij het werk gestaakt hebben op Ceylon, in China, in Perzië, in Oost-indie, onder bevolkingen, die meer dan lijdelijk verzet openbaarden.

Niet weinig valt echter van de Broedergemeente te leeren, en daarbij staat op den voorgrond de voortreffelijke organisatie van haar zendingwerk; dat wil niet zeggen, dat die organisatie als zoodanig ergens zou kunnen worden overgenomen; trouwens wat zou zulk eene copie van een krachtig origineel beteekenen; maar wel dit: dat het zendingwerk zonder eene goede organisatie op den duur onbestaanbaar is. Ik kom hierop terug, wanneer ik de resultaten in betrekking tot het werk van ons genootschap ga opmaken. Laat mij u dan de hernhuttersche organisatie in de hoofdtrekken voorhouden.

Eerst in het jaar 1782, dus 50 jaar na het afvaardigen der eerste evangelieboden, gaf de Oudsten-conferentie eene instructie voor de zendelingen, door

SPANGENBERG ontworpen, op de ervaring gegrond en door de arbeiders zelve proefhoudend verklaard. Later werd die instructie herzien, doch bijna niet veranderd. Men vindt daarin de gansche methode van het werk. Zij handelt zoowel over de voorbereiding tot het zendingwerk en over de reis naar de zendingposten, als over de leer, het leven, het verkeer, in één woord over alle punten, die voor zendelingen en Bestuurders van gewigt kunnen geacht worden.

De leer van JEZUS en zijne Apostelen is de inhoud der prediking. De Apostelen strekken tot voorbeeld bij de leerwijze. En deze wordt geformuleerd als volgt: »Wanneer onze Broeders tot de Heidenen komen, moeten zij terstond JEZUS CHRISTUS, als hunnen Heer en Heiland, ja, als God boven alles voor hen belijden". Door Jezus als uitgangspunt te nemen wordt al dadelijk het kenmerkende van het Christendom op den voorgrond, geplaatst; daarbij wordt den zendelingen zeer aanbevolen, zich hunne belijdenis en hunne godsdienst voor de Heidenen niet te schamen; in tegendeel daardoor hunne opmerkzaamheid te trekken, om hen dan later door kleine diensten aan zich te verplichten. Verder moeten zij zich alle moeite geven, om de taal der Heidenen te leeren. Dan gaan zij over tot de prediking, en deze gaat uit van JEZUS CHRISTUS en zijn offer. Eerst later verhalen zij, dat »de Heer Jezus eenen Vader heeft". Nog later moeten de heidenen het onderwijs omtrent den H. geest ontvangen, als »een zuivere geest, die van den Vader uitgaat en dien Christus zendt". Hierbij onderscheid te maken

»tusschen gemeenten uit de Heidenen, die sedert langeren tijd onder den invloed van het Evangelie zijn geweest en posten, waar eerst eene gemeente ontstaat'', wordt aanbevolen.

Overigens moet een dienaar van Jezus onder de Heidenen bidden om blijmoedigheid bij zijne getuigenis van Christus. »Want hij heeft niet alleen met de menschen te doen, die arme zondaars zijn, maar ook met de booze geesten, die hen tot op dien tijd in hunne magt hebben gehad''.

Verder wordt gehandeld over de zielszorg, de voorbereiding tot den Doop, waarbij wordt opgemerkt: »de gewoonte, om den doop der Heidenen uit te stellen, tot dat zij zóó en zooveel vragen en antwoorden uit het hoofd hebben geleerd, om die vóór hunnen doop te kunnen opzeggen, is niet aan te raden'' .... »Enkele vragen, die betrekking hebben op de hoofdzak, b. v. of zij gelooven, dat zij zonder Heiland verloren zouden gaan en daarentegen door het geloof in Hem zalig worden, kunnen bij hunnen doop aan hen gedaan worden.'' Na den doop volgt een uitvoeriger onderrigt, vooral om hen los te maken van de begrippen, die den Heidenen uit het heidendom zijn bijgebleven. »Dan leert de heiden wat het zegt, den Heiland te leven en niet zich zelve.'' Niet lang moet het tijdstip verschoven worden, waarop de gedoopte tot het H. Avondmaal wordt toegelaten. Men behoeft als voorbereiding niet te spreken over de beteekenis van die plegtigheid; het is genoeg, dat de jeugdige christen weet, wat Jezus en de Apostel PAULUS

daaromtrent leeren, namelijk dat de Heiland het heeft ingesteld voor de geloovigen, en dat men daarin zijn ligchaam en zijn bloed deelachtig wordt. Na de geloofsleer ontvangt de zedeleer hare beurt.

Uit de avondmaalgangers moeten de zendelingen zich langzamerhand inlandsche medehelpers kiezen, die zij nader hebben op te leiden, en vooral gebruiken moeten, ter verzorging van verspreid wonende gemeenteleden. De gemeentetucht bestaat voornamelijk in het uitsluiten van het avondmaal, tot verbetering van den overtreder en tot voorbeeld voor de overige leden der gemeente. Na betoond berouw en verbetering van wandel wordt de uitgeslotene weder openlijk opgenomen.

Kinderen beneden de 4 jaar, wier ouders gedoopt zijn, worden eveneens gedoopt. De zorg voor de kinderen wordt den zendelingen ernstig aanbevolen, en daartoe dient ook het oprigten van scholen, waarin voornamelijk medehelpers uit de inlanders met het onderwijs belast worden.

Het huwelijk moet bevorderd worden, en daarbij is openbare inzegening aangeprezen. Mannen, die meer dan ééne vrouw hebben, behoeven van geene afstand te doen; maar zij mogen niet gebruikt worden in de dienst der gemeente. De kooren moeten ook in de jeugdige gemeenten het gemeenteleven bevorderen en opschermen. Dit laatste geschiedt tevens door de inrigting der godsdienstoefening en der begrafenisplegtigheden.

Waar het eenigszins kan, worden verscheidene zendelingen bij een geplaatst, die dan getrouw de gebruiken der europeesche gemeenten hebben in acht te nemen.

en den arbeid zóó verdeelen, dat ieder naar zijne gaven en krachten mede kan werken aan het algemeen welzijn. In zendingconferenties, op gezette tijden te houden, worden de aangelegenheden van het eigenlijke zending-werk, in huisconferenties de belangen der huishouding besproken. In beiden worden notulen gehouden.

Zeer wordt aanbevolen, dat ieder, zonder zich te verdiepen in de zaken van levensonderhoud, toch door gepaste spaarzaamheid en ijver in zijn handwerk, de zaak des Heeren bevordere. Die handenarbeid moet strekken tot vermindering van de kosten voor de zending, en dus ter vermeerdering van gelegenheden om de zending verder uit te breiden, maar ook om aan de Heidenen een voorbeeld en onderwijs te geven. Al het verdiende geld komt in ééne kas, en van alle ontvangsten en uitgaven wordt door een' bijzonder daartoe aangewezen' broeder rekenschap en verantwoording gedaan. De broederen, die aldus de gemeente dienen, worden beschouwd als den Heer niet minder aangenaam, dan de andere, die zich met het onderrigt bezig houden en als zielzorgers werken. Hun wordt echter aanbevolen, hunne geestelijke krachten zoo veel mogelijk aan te wenden. Aan de aanmaning tot onderlingen vrede wordt toegevoegd de aanwijzing, hoe te handelen, wanneer deze onverhoopt verstoord wordt.

Naauwkeurig wordt bepaald de betrekking waarin de zendelingen staan tot de uniteits-oudsten-conferentie, d.i. tot de vergadering van besturende Broeders in Europa. Het houden van briefwisseling, het inzenden van berigten omtrent hun werk en »hoe zij tegenover den

Heer staan, of zij in hun hart de verzekering zijner genade hebben, of zij met alle broeders en zusters in vrede leven", enz. enz., het inzenden van de notulen der helpers-, zendings- en huisconferenties worden daartoe gebragt.

Al verder moeten de zendelingen geregeld dagboek houden, waarin alles wat voorgevallen is, zoo ten aanzien van het uit- als inwendige dagelijks wordt opgeteekend, en deze dagboeken worden ook weder geregeld aan het Bestuur overgemaakt. Op de kerkregisters moet bijzonder worden acht gegeven, en ook van deze gaan uittreksels naar het Bestuur.

Het algemeen geldelijk beheer berust bij de zendings-diaconie, en tot deze komen alle geldzaken. Tot deze wendt zich ook een broeder, die geldige redenen meent te hebben voor eene reis naar het vaderland, of die van zijn' post wenscht terug geroepen te worden. Het verlaten van den post zonder verlof doet alle aanspraak op vergoeding van reiskosten verliezen. Het verdient opmerking, dat de meeste zendelingen meer dan eens in hun leven repatriëren. Ook voor het zenden van kinderen naar Europa of Noord-Amerika, naar een van de opvoedingsgestichten, (en het is bekend welke voortreffelijke daar onder zijn), wordt de toestemming van het zendingsdepartement gevorderd.

Iedere broeder heeft aanspraak op verzorging, wanneer hij door ziekte of ouderdom verhinderd wordt in de voortzetting van zijn werk; het vertrouwen wordt echter uitgedrukt, dat broeders, die uit eigen middelen in hun onderhoud kunnen voorzien, de Diaconie niet

zullen bezwaren. Voor de weezen wordt gezorgd, wanneer dit niet geschieden kan uit de nalatenschap hunner ouders; kleine kapitalen van ouderloozen worden niet aangesproken, maar geheel te hunnen voordeele tot hunne meerderjarigheid geadministreerd. Veel zou nog over het beheer der stoffelijke zaken bij de Broederschap zijn mede te deelen. Ik moet mij ten slotte bepalen tot de volgende aanhaling uit de reeds vermelde instructie:

» Over de gepastheid, ja onontbeerlijkheid van het drijven van handel en nijverheid op al zulke posten, waar geen plaatselijke omstandigheden beletselen daartegen in den weg leggen, heeft ook de jongste synode zich eenstemmig en nadrukkelijk verklaard. Hierdoor alleen wordt tot op den huidigen dag de instandhouding van verscheidene onzer uitgebreidste zendingen mogelijk gemaakt, en zonder die verschillende inkomsten van de zendingen zelve, zouden wij, zoo als een aan de Synode voorgelegd overzicht bewijst, de helft van het geheele werk moeten laten varen, bij gebrek aan de noodige middelen." En nog dit: » geen broeder, die een' tak van nijverheid voor rekening der zending bestuurt, mag voor zich of voor zijne nakomelingen ooit aanspraak maken op de daaruit voortspruitende winst, of op een gedeelte daarvan."

Zietdaar eene korte schets van eene organisatie, die voortreffelijk sluit, waarvan onderdeelen door andere genootschappen, ook door het onze, zijn overgenomen; zonder dat men altijd begrepen heeft, hoe naauw het een met het andere verbonden is. Hier heeft men

van eigen zendelingen de zelfopoffering der Hershutters gevorderd, zonder te bedenken, dat bij dezen het geheel gedragen wordt door onderlinge welwillendheid en volkomen sympathie. Dáár heeft men gewezen op de uitgebreide werkzaamheden der Broeders, zonder te letten op de zeer verschillende middelen, die zij zich weten te verschaffen. Elders heeft men hunne vroomheid en nederigheid tegenover den meer wereldschen zin van andere zendelingen geprezen, zonder acht te geven op den wortel, waaruit die deugden bij de Broeders opschoten. Zonderling genoeg heeft men altijd de meeste schuwheid geopenbaart jegens alles wat bij de Broeders regt practisch is; hun' handel, hunne bedrijven, hunne opvoedingsgestichten, hunne inspecties en besturen ook in de zendingen, het repatriëren, enz.

Doch nog eens, niet in ieder onderdeel, maar in het beginsel van organisatie is het, dat de Broedergemeente bij de bespreking der zendingmethode de voorname plaats beslaat, die ik vrijheid vond haar te doen innemen.

Drie noodzakelijke factoren van het hoogere maatschappelijk leven zijn: wetenschap, beschaving en godsdienst. Het Christendom is onder andere bestemd, om de waarde van die factoren in de maatschappij te doen uitkomen. Nu gebeurt het niet zelden, dat aan ieder dezer elementen hoogstens eene plaats naast het andere vergund wordt, en dat naar tijden en gelegenheden

elk op zijne beurt op den voorgrond treedt, of den achtergrond inneemt. Soms geraken zij in vijandige verhouding, en dan volgen pogingen om het al te lastige element uit te stooten; maar dat gelukt nooit, en de gisting en botsing uit vijandschap geboren, laat niets na dan schade voor de wetenschap, voor de beschaving, voor de godsdienst, voor de gansche maatschappij.

Hoczeer getuigen deze verschijnselen van het gebrek-kige van ons maatschappelijk leven! Bestemd om het individu te steunen en zijne kracht wederkeerig te doen dienen tot instandhouding van het geheel; om door verdeeling van arbeid, bij volkomen ineengrijpen van alle grootere en kleinere krachten, eene zuivere harmonische eenheid, een volkomen organisme te vormen, zoo goed als elk enkel mensch, — aanschouwen wij dat leven maar al te vaak als een botsen en strijden, een jagen of zeuren van het hoofd en de leden en van deze onderling, om de meerderheid. Voortreffelijk heeft PAULUS het ongerijmde van dien strijd aangewezen, waar hij van het ligchaam van Christus, de gemeente sprekende, zegt: »Nu zijn er wel vele leden, doch er is maar één ligchaam.» Welligt had hij in onzen tijd, in hetzelfde verband gezegd: de hersenen kunnen niet tot het hart zeggen, ik heb u niet noodig, en het hart kan de dienst der hersenen niet missen, zal het geheele ligchaam behouden worden. Zegt de wetenschap: mijne uitspraken zijn onfeilbaar, bij mij zit de kennis op den troon; zegt de beschaving: wat gij zijt, Europa, dat zijt gij door

mij, en ik zal de wereld beheerschen; zegt de godsdienst: ik beschik over de zaligheid, en ik alleen heb geen steun, geen hulp noodig; dan zijn het de voet, en de hand en het hoofd, die elkander verwerpen, omdat zij niet beseffen, dat zij geroepen zijn één ligchaam uit te maken.

Het christendom heeft tot eerste voorwaarde: harmonie van alle krachten, die God in den mensch gelegd heeft; het bedoelt de harmonie in de mensche lijke maatschappij te herstellen; dat doel kan niet anders bereikt worden dan door het vernieuwen van de harmonie tusschen den mensch en zijnen Schepper. De Meester heeft gezegd: »wordt dan gij volmaakt, gelijk uw Vader, die in de hemelen is, volmaakt is." Volmaakt worden als de Vader! Waarin anders mag dit voor den mensch bestaan, dan in de volkomen harmonie van al de vermogens, die God in den mensch gelegd heeft?

De verstorende factor in het menschedom, zoo als wij het kennen en alleen kennen, is de zonde. Die moet bestreden worden met de wapenen, die het Evangelie ons aan de hand geeft. En dat het Christendom niet veel grooter overwinningen op den aartsvijand behaald heeft, is een gevolg van de eenzijdigheid zijner belijders. Op leugen, diefstal, ontucht, bijgeloof en wat al niet meer wordt wel gelet; maar dat de volmaaktheid met de liefde, en deze weder met de verdraagzaamheid, en dan weder met de waarheid en de opregtheid in verband staan (men leze maar eens dat gedeelte van de bergrede), vergis ik mij, of werd

dat door de eeuwen heen niet al te vaak vergeten? En »wanneer dan de onreine geest van den mensch uitgevaren is, zoo gaat hij door dorre plaatsten, zoekende rust, en die niet vindende, zegt hij, ik zal wederkeeren in mijn huis, daar ik uitgevaren ben. En komende vindt hij het gekeerd en versierd. Dan gaat hij henen, en neemt zich zeven andere geesten, boozer dan hij zelf is, en ingegaan zijnde, wonen zij aldaar; en het laatste van dien mensch wordt erger dan het eerste.”

Houdt mij ten goede, dat ik in uw midden een oogenblik verwijl bij den kommer, die mijne ziel vervult, hoewel, Gode zij dank! tot nog toe niet beheerscht. Ik heb lang voor de zending en zoo goed als in de zending gewerkt. Ik heb een' tijd gekend, toen het een lust was te zien, hoe alle, ook schijnbaar heterogene krachten te zamen werkten tot het ééne groote doel, dat zij beoogt. Ik heb dien tijd niet op verdienden prijs gesteld. Ik erken het; de zieke gevoelt, helaas! eerst regt hoe groot de schat der gezondheid is. Ik heb een' tijd leeren kennen, waarin het soms is of de chaos op nieuw moet terugkeeren, opdat God spreke: »daar zij licht!” Zelfzuchtig mag de man genoemd worden, die in zulk eene periode den behagelijken pels zijner zelfbewustheid digter om de leden sluit, en tot den arme zegt: »Vindt gij het koud, vriend? Ik gevoel er niets van.”

Ik schaam mij niet in deze vergadering uit te spreken, dat ik soms ril van de koude, dat mij de handen

verkleumen, al blijft het hart nog warm; dat ik geen vernieuwend leven kan putten uit de partijschappen, die kerk en staat, die maatschappij en zending verscheuren.

Maar waartoe dit thans? vraagt gij. Ziet geachte Hoorders! Het is mijn onderwerp, dat mijn' geest in die rigting brengt, en gij verwacht immers, dat de spreker in zijne eigene individualiteit voor u optrede.

»Gij wilt humaniseren" werd mij door edele, achtingswaardige vrienden toegeroepen, toen ik voorstelde, dat wij het zendingwerk meer zouden opvatten in den ruimen zin van het christelijk maatschappelijk leven. Ik meende en meen nog, dat het dus opgevat geheel bleef in den geest van Christus en van zijne Apostelen, dat het zóó meer dienstbaar zou worden aan de verbreiding van het Evangelie. Ik heb getracht de beschuldiging te weêrleggen, want waarlijk: het was eene beschuldiging. Maar te diep was in de ziel mijner welwillende tegenstanders doorgedrongen de overtuiging, dat het Christendom iets is, dat op zich zelf bestaan moet, dat zich kant tegen de wereld, de wereld niet opgevat in den zin van de zondige zelfzucht, maar van het maatschappelijk leven. Ik blijf van meening, dat het Christendom meer en meer onze maatschappijen moet doordringen, en daarom ook niet op zich zelf mag blijven staan, dat den christen niets meer schaadt dan zijn isolement, en dat vooral de Heiden den evangeliebode in de meest natuurlijke gestalte van mensch moet aanschouwen. Doch gij verlangt, dat ik mij terug begeve tot de

feiten en tafereelen, die ik u zoude voorhouden. Gij vindt mij daartoe bereid.

Laat mij voor u opslaan eene bladzijde uit het voortreffelijk werk van den schotschen predikant WILLIAM BROWN, »Geschiedenis van de verbreiding des christendoms onder de heidenen sedert de hervorming,» dat vooral voor de schotsche zendingen bronnen opent, die voor ons ontoegankelijk zijn. Daar lezen wij:

»Hoewel onbeschaafde volken met beschaafde kunnen wedijveren ten aanzien van de vermogens, die tot opnemen dienen, zoo schijnen zij toch dikwijls, misschien doorgaans te kort te schieten in den aanleg of de vaardigheid tot denken, of ten minste zijn zij daarin niet geoefend. Als een voorbeeld dienen de Bechuanen in Zuid-Afrika. Men berigt, dat zij grooten prijs stellen op de Heilige schrift, en die veel en gaarne lazten. En daar zij veel vrijen tijd en weinig andere boeken hadden, zoo was het N. Testament hunne voornaamste lectuur. De zendeling EDWARDS zegt: »Indien volhardend lezen kon dienen om hunnen geest met kennis te verrijken, dan zouden velen van hen geheel ervaren moeten zijn in dat gedeelte van de H. schrift. Het moet echter gezegd worden, dat hun lezen maar al te veel bloot werktuigelijk is. Zij lezen groote gedeelten achter een door, maar schijnen zich om den inhoud der bladzijden weinig te bekommeren. Weinigen doen ons vragen over den zin en de beteekenis; en kenden wij hun gebrek aan veerkracht van geest niet, zoo zouden wij ligt uit hun zwijgen kunnen opmaken, dat zij den

ganschen inhoud des Bijbels goed verstonden". Lezen leeren is niet genoeg voor deze volken, men moet ze ook leeren denken."

» En hier", zoo gaat Brown voort, » mag ik de opmerking niet terug houden, dat het punt der beschaving niet genoeg de aandacht der zendingvrienden getrokken heeft. Onder de bedenkingen, die reeds vroeg tegen de zending werden ingebracht, was een van de meest algemeene, dat beschaving noodig was voor de aanneming van het Christendom, dat beschaving aan de evangelisatie moest voorafgaan. Nu vreezen wij, dat de zendingvrienden niet altijd regt lieten weêrvaren aan de bedenkingen, die hun gemaakt werden. Al was het ook, dat zij niet genoegzaam gewigt bezaten, zoo hadden zij toch wel verdiend in overweging te worden genomen, omdat er eene zekere mate van waarheid, van belangrijke waarheid in ligt..... Barbaarschheid en Christendom zijn zeker niet onbestaanbaar met elkander, maar zij blijven toch altijd tegenstrijdige beginselen. Zij mogen met elkander kunnen bestaan; zij kunnen niet te zamen bloeijen."

Ziedaar de vraag van het zijn of niet zijn der zending. » Eerst beschaven, dan als gij wilt en kunt en het noodig acht evangeliseren," zoo spreken vele hoogst welwillende bestrijders van de zending. » Predik maar het Evangelie, en de beschaving zal van zelf wel komen," zoo wordt door vele zendingvrienden stoutweg daartegen over gesteld. » Beschaving en Christendom, Christendom en beschaving moeten hand aan hand gaan," zoo zeggen weder anderen, en ik geloof, dat

in deze vergadering naauwelijks iemand zal gevonden worden, die niet deze laatste stelling beaamt.

Als stelling, als dogma is zij zouden wij zoo zeggen onwedersprekelijk. Maar hoe komt het dan toch, dat zij niet algemeen wordt aangenomen? Is dat een gevolg van de boosheid der menschelijke natuur, of van de vijandschap der wereld tegen het godsrijk? Zeker zal er dit wel onder loopen; de Farizeën en Schriftgeleerden hebben begrepen wat Jezus wilde, gevoeld wie hij was, en daarom ook verklaarde Jezus hunne zonde voor onvergefelijk. Maar grooter dan het getal Farizeën en Schriftgeleerden is dat van de menigte, waarvan deze zeggen, dat zij niet begrijpt; en onder deze menigte bestaat juist de strijd; onder dezen zijn er zoo velen, die waarlijk het goede bedoelen, en, die het ieder op zijne wijze bevorderen. Of zegt het niets wanneer men met warmte de regten verdedigt van volken, die duizenden uren van ons afwonen; wanneer men voor hunne kinderen onderwijs eischt; wanneer men hunne toestanden wil verbeteren? Zegt het niets, wanneer b. v. eene »Maatschappij tot nut van den Javaan" den slapenden volksgeest wil wakker schudden?

Van waar dan het verschil in opvatting? Ik aarzel niet te verklaren, dat het doorgaans een gevolg is van begripsverwarring? Wat is beschaving en beschaven? Wat is het Evangelie, en wat mag en moet den naam dragen van evangeliseren onder onbeschaafde of heidensche volken? Ziet! over deze en vele andere begrippen worden de menschen het niet licht eens,

en van daar dat de geschiedenis van den babelschen torenbouw zich gedurig hernieuwt, dat zij thans beter dan ooit te schrijven zou zijn.

Hoe dikwijls schijnt het uitgangspunt verschillend, terwijl het toch in den grond het zelfde is.

Schotland, dat in zijne taal, instellingen en volksgebruiken zooveel heeft, dat aan Nederland doet denken, telde reeds in 1796 onder zijne instellingen het Edinburgsche (later het Schotsche) en het Glasgowsche genootschap, toen in 1824 de algemeene Synode van de kerk van Schotland zekere voorstellen in overweging nam betreffende de verbreiding van het Christendom in heidensche landen. Dr. INGLIS, een der predikanten van Edinburgh en een der leiders van de gematigde partij, besprak de zaak zeer uitvoerig. Het hoofdpunt, waarover lang gehandeld werd, betrof de noodzakelijkheid om beschaving te bevorderen voor dat men met de verbreiding van het Christendom begon. Dr. INGLIS verdedigde dit, terwijl andere predikanten zich daar tegen verklaarden. Ten laatste werd met eenparigheid van stemmen het volgende voorstel aangenomen: »Dat de Synode de algemeene strekking en het doel van deze voorstellen goedkeure, eene commissie benoeme om de volgende Synode te praeadviseren en een bepaald plan in te dienen ter bereiking van het doel, en het aan die Synode overlate om middelen te beraamen tot het verkrijgen van de noodige gelden, door het uitschrijven van eene buitengewone collecte, zoowel als door het openen van eene openbare inschrijving, ter verwezenlijking van dat vroom en weldadig werk.»

Dr. INGLIS werd tot convener (1) benoemd, eene betrekking die de hoofdleiding van het geheele plan insloot.

Werkelijk werd in het volgende jaar het ontwerp, waarvan Dr. INGLIS de eenige en onbetwiste auteur was, met hooge goedkeuring door de synode aangenomen. Het bevatte, dat men eene zending zou beginnen in een der provinciën van Britsch-indië; dat men vooreerst als uitgangspunt voor andere gelijksoortige inrigtingen eene kweekschool zou openen, met daarmede verbonden scholen in het omliggende land, onder leiding van een' hoofd-onderwijzer, die predikant moest zijn van de Nationale schotsche kerk, die niet minder dan twee schotsche onderwijzers tot hulp zoude hebben en tevens een zeker aantal inlandsche hulponderwijzers had te kiezen uit de zoodanigen, die reeds de noodige opleiding hadden genoten; dat de hoofdonderwijzer de gelegenheid zou zoeken om het Evangelie aan te bevelen bij de zoodanigen tot welke hij toegang kon verkrijgen, en daartoe vooral den omgang had te zoeken van wel opgevoede inlanders, en waaneer hem dit gepast voorkwam aan dezen boeken in handen moest geven, waaruit zij de geschiedenis en den inhoud van het Evangelie konden leeren kennen; dat hij ook van tijd tot tijd ten aanhoore van zoodanige inlanders behoorde te preëken op eene of andere plaats, die hij geschikt zou bevinden.

Eerst in 1829 mogt het de Synode gelukken den

---

(1) Die de leden eener commissie bijeen moet roepen.

man te vinden, die deze taak kon en wilde aanvaarden. Zijn naam heeft in Indië onder allerlei rigtingen een' goeden klank verworven, zoodat Dr. ALEXANDER DUFF niet alleen in de zendingwereld met eere genoemd wordt, maar de indische bladen in het afgelopen jaar ten hoogste betreurden, dat deze hervormer van Indië wegens zijne gezondheid genoodzaakt was het land zijner werkzaamheden voor goed te verlaten.

In Augustus 1830 opende DUFF eene school te Calcutta, en binnen weinige dagen telde deze ongeveer 200 leerlingen, waaronder verscheidene Braminen en een aantal van 16 tot 20jarigen leeftijd. De school werd binnen weinige jaren eene allerbelangrijkste en uitgebreide inrigting. Zij was verdeeld in twee hoofdafdeelingen, eene voorbereidende en eene hoogere. In de eerste werden de knapen onderwezen in de beginselen van het Engelsch, de geschiedenis, tijdrekenkunde, aardrijkskunde, rekenkunde en meetkunde, en tevens in die der christelijke godsdienst. De tweede strekte tot voltooiing van het eerste onderwijs, en het onderwijs omvatte, meer of minder uitgebreid, naar gelang van omstandigheden, letterkunde, natuurwetenschappen en christelijke theologie, tot welke gebracht werd leerstellige godgeleerdheid, kerkhistorie en de grondtalen van het Oude en Nieuwe testament.

Het was in allen deele eene schotsche school. Alle onderwijs werd in het Engelsch gegeven, en daarom werd in de eerste plaats veel werk gemaakt van deze taal, die reeds sedert eenigen tijd zeer in den smaak

viel van vele Hindoes. Daardoor waren weldra een aantal hindoesche jongelingen in staat met groot gemak allerlei engelsche werken te lezen, en daaronder de vertaling van het Oude en Nieuwe Testament. De westersche wetenschap ondermijnde bij vele leerlingen ongevoelig het geloof aan het inlandsche godsdienststelsel, dat naauw verwant is aan de beschouwingen over den kosmos. De sterrekunde, of liever wat wij de kosmologie zouden noemen, werd een geliefkoosd leervak. De telescoop deed daarbij uitnemende diensten. Op ander gebied werd het mikroskoop gebruikt. De geologie werd niet vergeten. Eene boekerij van 7000 deelen was aan de inrigting toegevoegd. En zoo onderscheidde zich het werk van Dr. DUFF en zijne medearbeiders nagenoeg geheel van dat der overige zendelingen in Indië, zoo kwam het in vele opzigten meer overeen met dat van de Jezuiten in China twee eeuwen vroeger. Het uitgesproken doel van de methode was de mededeeling van europesche wetenschap en letterkunde, ter omverwerping van de inlandsche wetenschap, en als laatste maar ook noodzakelijk gevolg de ondermijning en vernietiging van de hindoesche godsdienst. Men hoopte langs dien weg eene kern van wel onderwezen inlanders te vormen, van welke, zelfs in de bedieningen en betrekkigen van het dagelijksch leven, zulk een gezond leven zou uitgaan, dat de invloed daarvan op de overige bevolking niet kon achterblijven.

Dit was echter het eenige niet wat men in Schotland beoogde. Men wilde ook goed onder-

wezen en gevormde christenonderwijzers verkrijgen, die de zegeningen des christendoms over het land verspreidden, en inlandsche zendelingen vormen, die naar men zich voorstelde beter dan de europesche in staat zouden zijn, om hunne landgenooten voor het Evangelie te bezielen.

De methode vond veel tegenstand. Bij de inlanders, Hindoes en Mohammedanen, vooral toen bleek, dat eenige kweekelingen van het altijd bloeiende instituut tot het Christendom overgingen. Actie gaf reactie. De vrijzinnige en de orthodoxe secten onder de Hindoes spanden hunne krachten zamen, om de beweging tegen te gaan. Groote sommen werden bijeengebragt, om eene zuiver hindoesche inrigting te openen, waar de wetenschap, de europesche wetenschap zou worden onderwezen, maar niet dienstbaar gemaakt aan de verbreiding van de gehate leer des kruises. Deze inrigting kwam tot stand, maar zij moest na ettelijke jaren gesloten worden wegens gebrek aan geldelijke ondersteuning. Op andere wijzen werden de zendelingen bemoeijelijkt; zij hielden vol. En het engelsche gouvernement gevoelde zich sterk genoeg, laat mij liever zeggen had genoeg bewustheid van zijne roeping, om zich door de beweging onder de inlanders niet te laten verleiden tot repressive maatregelen. Maar ook de pers zou daartegen gewaakt hebben, en dat engelsch Indië onder zijne talrijke bladen de zoodanige telt, die waar het noodig is de zending ondersteunen, zoo goed als andere, die medelijdend over haar de schouders ophalen, en dat al die bladen met

de meeste vrijheid gevoelens tegenover gevoelens, feiten tegenover feiten stellen, geeft niet alleen kracht aan de zending, maar levert een der stelligste bewijzen op, dat de Engelschen eene groote natie vormen. Er was een tijd, dat Nederland in volksontwikkeling, veerkracht, magt boven Engeland stond. En thans? Thans mag de vraag in ernst gedaan worden, of hier de oogen nog in tijds zullen opengaan voor het gevaar waarmede wij door onze partijschappen bedreigd worden. Wil Nederland zijne koloniën behouden, dan moet het gaan begrijpen, dat het zich in de eerste rijen dient te kunnen plaatsen, waar het geldt de uitbreiding van het rijk van waarheid en licht; dan moet het minstens gevoelen, dat zij die het Koninkrijk van Christus in Indië willen uitbreiden eene heilige roeping volgen, die nu nog tot Nederlanders komt, maar die eenmaal door Duitschers, Engelschen en Amerikanen als de hunne zal worden opgevat. Dan zal het echter voor Nederland heeten: te laat!

De methode van DUFF vond ook tegenstand bij de zendingen van andere genootschappen. WILLIAM BUYERS, een der meest verlichte zendingen van het Londen-sche genootschap, zeide van het werk van DUFF en zijne medezendingen: »Indien ijver, bekwaamheid en vlijt, vereenigd met een volkomen opregt vertrouwen in de juistheid van het plan een' waarborg geven voor goed slagen, dan moest deze proef met den besten uitslag bekroond zijn. En als het doel is een goed onderwijs te geven, geschikt om de verstandsvermogens der inlanders te ontwikkelen, dan heeft de inrigting

een uitnemend succes gehad; maar ter bekeering van menschen tot de opregte en standvastige belijders van het geloof in Christus heeft zij niet meer uitgerigt, dan andere scholen, op minder groote schaal en minder goed ingerigt."

Geachte Hoorders! Ik stel mij niet voor het plan van de schotsche synode te verdedigen. Maar als het bestreden wordt op de gronden van den bij mij altijd hooggeachten *Buyers*, dan moet ik toch ernstig inspraak maken. »Het voorname gebrek van alle dagscholen, 't zij van hooger en lageren rang, voor het onderwijs van heidensche kinderen in het christendom," zoo zegt hij, »is dat wij nauwelijks eenigen vormenden of zedelijken invloed op hen kunnen verkrijgen. Zij zitten op banken, in eene school, verscheidene uren van den dag, en leeren spraakkunst, aardrijkskunde, wat geschiedenis en misschien wat wiskunde. Het onderwijs in de bewijzen en leerstellingen van het christendom vormt een deel van de dagelijksche taak; maar er is geen gelegenheid voor warme, hartelijke belangstelling in het onderwerp, waar het bloot een deel is van de sleurwerkzaamheden van eene gewone dagschool, en onderwezen wordt te midden van het gedruisch en de afleidingen van eene groote menigte jongens, die hunne lessen opdreunen."

Maar mijn hemel! Als dat eene school is, dan weg met alle scholen. Waar de school op zulk een laag standpunt staat, daar is zij een kanker voor de ontwikkeling van het volk, ook in Nederland, zij moge dan openbare of bijzondere heeten. Wie de school

misbruikt tot bijoogmerken, staatkundige of kerkelijke, hij is de vijand van zijn volk. Wie niet gevoelt, dat de godsdienstige opleiding der jeugd evenveel waarde heeft als de verstandelijke, heeft weinig besef van de behoeften van het kind, en wie meent dat de godsdienst voor het kind een bepaald studievak moet worden, heeft geen begrip van studie, van godsdienst, van wetenschap, van lager onderwijs, van de regten van het kind: hij oordeelt als een blinde over de kleuren.

De Schotten zijn zeker eene der meest praktische en niet minder eene der meest godsdienstige natiën. De geschiedschrijver, dien ik reeds meermalen aanhaalde, spreekt niet van belangrijke bekeeringen of van indische christenen, gelijk aan de europesche. Hij geeft de algemeene resultaten van de zendingmethode door scholen op als volgt: »Eenige duizenden jonge Hindoes (hij schreef in 1854) hebben thans de iurigtungen van Calcutta, Madras, Bombay en Poena of de daarmede verbonden scholen op de buitenposten doorloopen. Het onderwijs, dat zij ontvangen in europesche letterkunde en natuurwetenschappen en in de beginselen van het Christendom, moet, het kan niet anders, het geloof van velen hunner in het Hindoeïsme geschokt hebben; het zijn niet langer de Hindoes van vroegere geslachten, en al zijn zij nog geen christenen, zoo verstaan zij toch iets van den aard en de voortreffelijkheid van het Christendom. Een zeker aantal (hoewel niet groot) van de leerlingen verliet de godsdienst hunner vaderen en beleed in Christus te ge-

looven; zij werden door den doop in de gemeente opgenomen. Van dezen werden verscheidene tot evangeliédienaars geordend, andere tot de prediking bevoegd verklaard. Sommigen waren als catecheten en onderwijzers werkzaam in de verschillende inrigtingen, enz. Velen, waaronder bekeerlingen, vervulden verschillende betrekkingen in de zendingen. Een groot aantal werden geplaatst als volkomen geschikte onderwijzers op gouvernements kweekscholen of op die van vereenigingen, openden voor eigen rekening engelsche scholen, of werden huisonderwijzers bij inlandsche zoowel als bij europesche gezinnen. Sommigen gingen over tot de studie der medicijnen aan de medische kweekschool te Calcutta; anderen studeerden in de regten. Een groot aantal trad in dienst van het gouvernement en onder dezen bekleeden verscheidene belangrijke betrekkingen. Over den invloed der inrigtingen, door middel van hare kweekelingen, kunnen wij niet spreken, omdat wij daarvoor geen' maatstaf bezitten, en de tijd nog niet gekomen is, dat die zich volkomen kan openbaren." Dat heet: »zijn brood op het water uitwerpen, en waarlijk, het wordt gevonden na vele dagen."

Laat mij dit laatste nog door enkele bewijzen staven. In 1860 werd te Liverpool eene algemeene conferentie van de verschillende engelsche zendelinggenootschappen gehouden, waarin door bevoegde mannen allerlei zendingzaken besproken werden. De morgenuren waren aan de debatten, de avonduren aan meer vrije mededeelingen gewijd. Bij eene der laatste gelegen-

heden sprak BEHARI LAL SINGH, zijn naam getuigt reeds van zijne hindoesehe afkomst, prediker van de vrije kerk van Schotland te Calcutta in goed Engelsch, o. a. het volgende. »Een der eerwaarde vaderen in deze conferentie heeft mij verzocht eene korte mededeeling te doen van de wijze, waarop ik aan de zending in Indië verbonden werd. Ik beweere niet, als eene zaak die van zelf spreekt, dat ik een bekeerd man ben; de Heer alleen kent mijne vele onvolkomenheden en tekortkomingen. Ik zou niet gaarne spreken van de inwendige gesteldheid van mijn hart, maar ik zal u eenige feiten mededeelen van mijne uitwendige geschiedenis: hoe ik gestaan heb ten aanzien van dit land, dit hoog begunstigd land; en hoe ik tot het voorregt kwam van eenige woorden in eene vergadering als deze te mogen spreken. Het spijjt mij, dat ik het zeggen moet: ik behoor tot het rebellenras van Noordwestelijk Indië; maar als gij de rebellen bekeert, dan zullen zij voor u strijden. Dan zullen zij u getrouwe onderdanen worden, dan zullen zij uwe levens verdedigen . . . . . Ongeveer 40 jaren geleden kwam mijn vader te Calcutta, toen geen zendeling of school in de Noordwestelijke provinciën te vinden was. Mijn vader wenschte zeer, dat ik Engelsch zoude leeren, opdat ik eene gouvernementsbetrekking zou kunnen verwerven. Dit was in 1830. Dr. DUFF, de eerste zendeling van de kerk van Schotland opende zijne school te Calcutta, en daar gingen mijne broeders en ik heen om Engelsch te leeren. Mijn broeder verwierf eenige jaren later eene gouver-

nements betrekking, en keerde naar zijn geboorteland terug; ik bleef nog eenige jaren op de inrigting van Dr. DUFF. Ik las den Bijbel. Ik las hem even als elk ander leesboek. Het was dan ook niet het lezen van den Bijbel op school, dat mijn hart roerde; maar het was de bijzondere omgang met dien grooten en goeden man, Dr. DUFF en met zijne voortreffelijke ambtgenooten, Dr. MACKAY en Dr. EWART, waardoor mijn hart bewogen werd om bijna een Christen te worden. Ik had schitterende vooruitzigten . . . . . Van de school van Dr. DUFF ging ik over op de geneeskundige school; ik legde examen af, en kwam in dienst van het gouvernement, en zoo geraakte ik in nadere betrekking tot een' vroom' ambtenaar, die de kosten voor mijne opleiding betaald had. Het was de vroomheid van dien man, zijne regtschapenheid, zijne eerlijkheid, zijne belangeloosheid, zijne opregte welwillendheid, die mij op de gedachte bragt, dat er een levensbeginsel in het Christendom moest zijn; dat de kracht tot liefde, in Christus aanwezig was." Genoeg, want ik kan het verhaal van BEHARI LAL SINGH hier niet geheel teruggeven, zijn broeder kwam tot hem met de betuiging, dat hij Christen wilde worden; zijn vader kwam tot het zelfde besluit; hij zelf ging naar Calcutta, om daar gedoopt te worden, want daar hij van Dr. DUFF zijn eerste onderwijs genoten had, achtte hij het van zijn' plicht ook dezen dat genoegen te verschaffen.

Maar het is u immers bekend, dat in Engelsch Indië een algemeen streven, vooral onder de aanzienlijke

inlanders ontstaan is, om te deelen in de europesche beschaving, dat er eene menigte inlandsche dagbladen bestaan, dat een aantal Hindoes bedreven zijn in onze wetenschappen en het Engelsch schrijven, soms ook spreken als de zonen van Albion. Het gouvernement heeft op velerlei wijze het onderwijs, het zoogenaamd seculaire onderwijs ondersteund; aanzienlijke Hindoes hebben daaraan zeer aanzienlijke kapitalen ten koste gelegd; met de beoefening der europesche wetenschappen gaat die der indische talen hand aan hand. En tot dit alles heeft niet weinig bijgedragen het welslagen van het instituut van Dr. DUFF. Zendingsscholen wedijveren daar met gouvernementsscholen om kandidaten te leveren aan de hoogeschool te Calcutta, aan de geneeskundige school te Lahore en dergelijke inrigtingen. Meer en meer dingen inlanders naar betrekkingen voor welke vroeger slechts Europeërs in aanmerking kwamen, en de tijd is niet ver af, dat de inlander ook voor de hoogste ambten in aanmerking zal kunnen komen. Zoo dringt ook de beschaving door tot de vrouw, die vroeger van alle verkeer verstoken was; reeds bestaat de gewoonte, bij aanzienlijken, dat vrouwen deel verkrijgen aan huiselijke bijeenkomsten en aan de gesprekken daar gevoerd. Door inlandsche genootschappen en vereenigingen worden de volksvooroordeelen en de gruwelen bij feesten en optogten bestreden.

»Is dit alles?» zegt deze of gene van u, »en is dat nu het werk der zending?» Ik antwoord met de woorden van den franschen orientalist GARCIN DE TASSY:

»Hoe wenschelijk zou het niet zijn, dat dit schoone land ontruikt werd aan de duisternis van het heidendom, want naar waarheid drukte reeds 50 jaar geleden de anglicaansche bisschop REGINALD HEBER het in zijne gedichten dus uit:

»Vergeefs strooit God zijn gaven
 Vol liefde mild daar heen,
 Verblind buigt hier de heiden
 Zich neêr voor hout en steen.”

»Het is echter beter polytheïst dan atheïst te zijn, zegt te regt de perzische dichter KHACÂNÎ. Laat ons hopen, dat het werk der zendelingen in Indië en door de geheele wereld deze woorden van den Psalmist zal doen vervullen: »God regeert over de heidenen; God zit op den troon zijner heiligheid.”

Zoo spreekt een fransch orientalist, als ik mij niet vergis katholijk; zoo spreken ook vele geleerden en krijgslieden en ambtenaren in Engelsch Indië, al is het ook, dat vele andere van het christendom al even zooveel verwachten als onlangs nog een bekend publicist in een onzer indische dagbladen.

»Is dat niets?” zeg ik op mijne beurt. Zoo ja, sla dan, bid ik u, de geschiedenis op van de engelsche compagnie onder HASTINGS en nog veel later, toen de inlanders getuigden: »Christelijke godsdienst, duivelsche godsdienst; Christenen zijn veeltijds dronken; doen veel kwaad; vechten veel; beledigen veel.” Ik zal mij wel wachten het tafereel, dat dit motto draagt voor u te openen. MACAULAY en KAYE, de meest bevoegde

autoriteiten en geen zendelingen hebben het gedaan.

»Het koninkrijk der hemelen is gelijk aan een zuurdeesem, 't welk eene vrouw nam en verborg in drie maten meels, tot dat het geheel gezuurd was.»

Nog ééne methode wenschte ik voor ditmaal met u te bespreken: die van den medischen zendeling. America en Engeland hebben hunne medische zendelingen, vooral in China en Japan. Londen heeft zijn Medisch zendelinggenootschap. Een der amerikaansche medische zendelingen, Dr. MACGOWAN zeide daarvan in eene der zoo even vermelde conferenties: »De medische zendingen zijn een correctief van het leed, dat wij die volken aandoen . . . In oostersche landen verbindt men aan de godsdienst het denkbeeld van weldoen. Wij komen in die landen in aanraking met ontzettend veel ellende; wij kunnen er geen millioenste gedeelte van opheffen. Door onze medische kennis zijn wij in staat op goedkoope wijze eenig goed te doen en te toonen, dat onze godsdienst weldoen voorschrijft; - het prediken alleen van onze godsdienst levert geen overtuigend bewijs voor haar eigenlijk karakter.»

Doch beter dan zulke verklaringen kan het leven van een medisch zendeling u met den aard en de vereischten van dit werk bekend maken.

Op 20 Julij 1865 ontsliep te Nagasaki op 35 jarigen leeftijd de zendelinggeneesheer JAMES HENDERSON. Uit zeer geringen stand geboren, reeds wees op zijn

13de jaar, had hij het voorregt, dat zijne moeder, die het vaak aan het noodige voedsel ontbrak, nooit naliet hare kinderen op God te wijzen. Hare laatste woorden waren: »Verlaat God maar nooit, zoo zal hij ook u nooit verlaten.» Als staljongen bij een' heelmeester gelukte het hem voor het eerst, na den dood zijner moeder, eenig meerder onderwijs dan in het lezen te verkrijgen; bij den dorpsschoolmeester leerde hij rekenen en schrijven. Later in dienst van een adellijk heer vond hij in diens huisopzigter een' vaderlijken vriend, maar toen hij, uit deernis met het lot der heidenen, zijn voornemen te kennen gaf, om zendeling te worden, en daartoe voor predikant wilde gaan studeren, begreep zijn vriend, dat het niet gansch rigtig met zijne verstandsvermogens gesteld was. Twee à drie predikanten, wier raad hij inwon moedigden hem niet aan; en hoe zou dit ooit kunnen wie weet, hoe moeijelijk het is op eenigszins gevorderden leeftijd de schade zijner eerste levensjaren in te halen? Zoo ligt zegt de jongeling: »o! ik heb er alles voor over; ik zal al mijne krachten inspannen!» Maar de man van ervaring weet maar al te goed, dat de jongeling niet in staat was de kosten te berekenen. Er zijn echter enkele menschen, die trots alle bezwaren hun doel bereiken. En HENDERSON was een van dat kleine getal. In den bak achter het rijtuig gezeten, had hij zijne engelsche en latijnsche spraakkunst bij zich, en bij zijne vele werktuigelijke werkzaamheden vond hij gelegenheid zich te oefenen.

Na vijf jaren van zijne verdiensten gespaard te hebben, meende hij wel eenigen tijd van zijn geld te kunnen leven, en nu verliet hij zijne dienst, en gaf zich geheel aan de studie van latijn, grieksch en wiskunde over. Vijf maanden later ging hij naar Edinburg, om daar werk te vinden, dat hem tijd overliet voor zijne studiën. Hij slaagde in zijne poging, en verder geholpen door welwillende onderwijzers, zag hij zich in staat gesteld al beter en krachtiger naar zijn doel te streven. Maar acht jaren studerens, om predikant te worden, dat woog hem al te zwaar. Als hij eens geneeskundige werd, dan kon hij immers ook aan het heil van menschenzielen arbeiden. Hoezeer moest hem door de geneeskunde de weg niet gebaad worden tot de harten der menschen!

In November 1855 werd JAMES student in de medicijnen aan de Hoogeschool van Edinburg. De professoren zagen spoedig, welke uitstekende gaven deze leerling bezat. Hij verwierf hunne gunst door zijne vlijt en volharding, en, dat is een der grootste voordeelen van eene academie: men weet er spoedig ware talenten op prijs te stellen. Moest hij al met gebrek worstelen en zijn' tijd uitkoopen, zoo als niemand anders, hij werd geholpen, en kwam al nader en nader aan zijn doel.

In het volgende jaar besloot hij zendelinggeneesheer te worden, en met eenparige stemmen werd hij door Bestuurders van het Edinburgsche medische zendelinggenootschap aangenomen. Om zich het geld voor

zijne promotie te verschaffen, begon hij privaatonderwijs te geven, en reeds in 1859 verwierf hij zich den gewenschten graad van Med. Doctor. Het ontbrak hem niet aan voordeelige aanbiedingen en aan raad van goede vrienden, om zijne talenten in het vaderland op voordeelige wijze aan te wenden. Maar daarvoor had HENDERSON zich zooveel opoffering niet getroost. Toen nog in datzelfde jaar het Londensche zendelinggenootschap een' zendelinggeneesheer voor China vroeg, bood hij zich aan, en outving eene bestemming naar Shanghai. Hij was toen 29 jaar oud, en had zich niet alleen verstandelijk uitnemend ontwikkeld, maar trok algemeen de aandacht door zijn voorkomen en zijne beschaafde manieren.

En wat hij als christen was, daarvan getuigde zijn werk in China, dat hij helaas! slechts vijf jaren mogt voortzetten, toen hij tot hooger leven werd opgeroepen. In het chinesche hospitaal onderscheidde hij zich door zijnen ijver en zijne gelukkige praktijk. Vooral slaagde hij bijzonder in de behandeling van oogziekten. Maar onder al deze werkzaamheden vergat hij niet den grooten geneesmeester te verkondigen. In één jaar zijn meer dan dertig van zijne patienten tot de gemeente te Shanghai toegetreden.

Ziet! geachte toehoorders! dat noem ik evangelieverkondiging. En zonder voor het minst te kort te doen aan de roeping en het werk van den gewonen zending, vraag ik: waarin staat een HENDERSON beneden een' GUTZLAFF, een' ELLIS, een' WILLIAMS?

Doch liever dan over dit punt uit te weiden behoud ik mij voor, om op de roeping van den zendeling-geneesheer terug te komen.

Ik hoop daartoe in de gelegenheid gesteld te worden in mijne volgende lezing, wanneer ik ook de zending-methode wil behandelen, die door ons Nederlandsche zendelinggenootschap, 't zij reeds sedert jaren gevolgd is, of bij krachtige ontwikkeling van zijnen arbeid zal behooren gevolgd te worden.
